

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕ ΘΕΜΑ:

Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος του βιβλίου “Becoming Evil:
how ordinary people commit genocide and mass killing”

ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΟΥ ΕΛΙΣΑΒΕΤ (Ξ2017033)

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:

Λίβας Σωτήριος, Α' Επιβλέπων

Κεντρωτής Γεώργιος, Β' Επιβλέπων

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2022

Η σελίδα είναι σκόπιμα κενή

**Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος του
βιβλίου “Becoming Evil: how ordinary people commit
genocide and mass killing”**

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Μετάφραση	6
Πρωτότυπο	17
Σχολιασμός	26
3.1 Εισαγωγή	26
3.2 Ανάλυση Κειμένου Πηγής	27
3.2.1. Τυπολογία και Λειτουργίες	27
3.2.2. Ύφος	27
3.3. Μεταφραστική Διαδικασία	28
3.3.1. Σκοπός	28
3.3.2. Μεταφραστικά προβλήματα	29
3.3.3. Μεταφραστικές τεχνικές και μεταφραστικές στρατηγικές	33
3.3.3. Επίλογος	35
Βιβλιογραφία	37

Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών μου στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Η εργασία χωρίζεται σε δύο κύρια μέρη: Τη μετάφραση ενός αποσπάσματος του βιβλίου *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing* του James Waller και τον σχολιασμό της μεταφραστικής διαδικασίας, ο οποίος παράλληλα περιέχει και μία συνοπτική ανάλυση του κειμένου-πηγή και του κειμένου-στόχος.

Το πρώτο μέρος αποτελεί μία μετάφραση ειδικού κειμένου, επιστημονικής φύσεως, η οποία είναι βασισμένη σε αρχές και τεχνικές γνωστών μεταφρασεολόγων. Ζεύγος γλωσσών είναι τα ελληνικά και τα αγγλικά. Το δεύτερο μέρος αποτελεί τον συνοδευτικό σχολιασμό, ο οποίος ξεκινάει με μία πολύ συνοπτική αναφορά στον συγγραφέα, προχωράει με μία, επίσης συνοπτική, ανάλυση του κειμένου-πηγής, μία πιο εκτενή ανάλυση της μεταφραστικής διαδικασίας με λεπτομερείς αναφορές στα μεταφραστικά προβλήματα και τις μεταφραστικές τεχνικές και στρατηγικές και τελειώνει με έναν συνοπτικό επίλογο, ο οποίος στην ουσία αποτελεί ανακεφαλαίωση των προαναφερθέντων.

Ο λόγος για τον οποίο επέλεξα το συγκεκριμένο κείμενο οφείλεται στην ποιότητά του, καθώς πρόκειται για μία πολύ ενδιαφέρουσα ανάλυση της ανθρώπινης ψυχολογίας τόσο στην περίπτωση μεμονωμένων ατόμων όσο και εντός μιας συλλογικότητας. Πρόκειται για μία πολύ ρεαλιστική προσέγγιση, η οποία μελετά τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές πλευρές της ανθρώπινης ψυχολογίας και συμπεριφοράς, θέτοντας ως αφετηρία το γεγονός ότι οι γενοκτονίες στην ιστορία δεν διαπράχθηκαν από ψυχικά διαταραγμένα άτομα αλλά από καθημερινούς ανθρώπους, κι επομένως η μελέτη της ακραίας αυτής βίας απαιτεί να τείνουμε το δάχτυλο όχι στον άλλο αλλά σε εμάς τους ίδιους και να εξερευνήσουμε τους ίδιους μας τους εαυτούς.

Λέξεις-κλειδιά: Ομάδα, συλλογικότητα, μεμονωμένο άτομο, ιδεολογία, υπέρμετρη κακία, υπέρμετρη βία, εξαιρετική ιδεολογία, εξαιρετική φύση συλλογικότητας

1. Μετάφραση

Δολοφόνοι εκ πεποιθήσεως

Ομάδες, Ιδεολογίες και η υπέρμετρη ανθρώπινη κακία

Μία ομάδα μετά βίας ξεχωρίζει το υποκειμενικό από το αντικειμενικό. Λέχεται ως πραγματικές τις εικόνες που αποτυπώνονται στο νου της παρόλο που συνήθως η συσχέτισή τους με το υπό παρατήρηση γεγονός είναι αμυδρή.

... Εκείνος που τους εφοδιάζει με ψευδαισθήσεις γίνεται αφέντης τους. Εκείνος που επιδιώκει να καταστρέψει τις ψευδαισθήσεις γίνεται θύμα τους.

Γκουστάβ Λε Μπον, *The Crowd* (Η Μάζα)¹

Σκεφτείτε τους άνδρες που διέπραξαν τη σφαγή του Sand Creek. Τι ήταν αυτό που τους ώθησε να συμμετάσχουν ενεργά και πρόθυμα σε τέτοιες φρικαλεότητες; Η συλλογικότητα πίσω από την ιδιότητά τους ως μέλη του Τρίτου Εθελοντικού Συντάγματος Ιππικού του Κολοράντο; Ή μήπως η ακόμη πιο μεγάλων διαστάσεων συλλογικότητα της αμερικανικής κουλτούρας η οποία, βουτηγμένη σε ένα υπέρμετρο ιδεολογικό μίσος κατά των Ινδιάνων, τους έκανε ικανούς να διαπράξουν υπέρμετρο κακό; Αυτό το κεφάλαιο θα μελετήσει και τις δύο πιθανές εξηγήσεις: Την εξαιρετική φύση της συλλογικότητας² και την επιρροή μιας εξαιρετικής ιδεολογίας.

Η εξαιρετική φύση της συλλογικότητας

Ένας τρόπος να περιγράψουμε το υπέρμετρο κακό που μπορεί να διαπράξει ο άνθρωπος είναι να εστιάσουμε στα μέσα με τα οποία διάφορες ομάδες υλοποιούν αυτό το κακό. Είναι εύκολο να κατανοήσουμε το πόσο ευάλωτοι είμαστε και το πόσο εύκολα χάνουμε τους εαυτούς μας εντός μιας ομάδας (μιας συμμορίας επιδρομέων, μιας στρατιωτικής μονάδας, ενός όχλου, μιας κοινωνικής ή πολιτικής οργάνωσης, εντός του προσωπικού ενός γραφείου, ενός έθνους). Τι είναι αυτό που βγάζει στην επιφάνεια τις χειρότερές μας τάσεις; Ένα μεγάλο μέρος του ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος για τη φύση της συλλογικότητας έχει προσπαθήσει να εξηγήσει αυτή τη διαίσθηση. Για παράδειγμα, το 1895, ο γάλλος κοινωνιολόγος και δημοσιογράφος Γκουστάβ Λε Μπον έγραψε το βιβλίο *La psychologie des foules*, το οποίο εκδόθηκε στα ελληνικά το 1996, με τίτλο *Ψυχολογία των Μαζών*. Το έργο του έγινε μπεστ

¹ Μεταφρασμένο στα ελληνικά με τον τίτλο *Ψυχολογία των Μαζών* (ΣΤΜ.).

² Μετάφραση της αγγλικής λέξης *extraordinary* (ΣΤΜ.).

σέλερ, μέσα σε ένα χρόνο από την έκδοσή του μεταφράστηκε σε δεκαεννιά γλώσσες και επηρέασε θεμελιωδώς τη μελέτη της ψυχολογίας των μαζών.

Ο Λε Μπον, Γάλλος στην καταγωγή, ήταν ένας αγωνιώδης μεσοαστικός ακαδημαϊκός που ζούσε με το φόβο ότι ανά πάσα στιγμή ο όχλος θα καταλάβει την κοινωνία. Διατύπωσε τη θεωρία ότι, σε ένα πλήθος, η ατομική ψυχολογία είναι υποδεέστερη μιας συλλογικής νοοτροπίας, η οποία αλλάζει ριζικά την ατομική συμπεριφορά. «Ο άνθρωπος κατεβαίνει αρκετά σκαλοπάτια της σκάλας του πολιτισμού», γράφει, «απλώς και μόνο ως μέλος ενός οργανωμένου πλήθους. Απομονωμένος, μπορεί να είναι ένα καλλιεργημένο άτομο αλλά εντός του πλήθους είναι βάρβαρος, ένα ον που συμπεριφέρεται ενστικτωδώς»³.

Για τον Λε Μπον, η συλλογικότητα είναι ένα παράλογο, πρωτόγονο, ασταθές, αυταρχικό, χαζό και με προκαταλήψεις σύνολο: «Όποια κι αν είναι τα άτομα που τη συγκροτούν, όπως κι αν είναι ή δεν είναι ο τρόπος ζωής τους, οι ασχολίες τους, ο χαρακτήρας τους ή η νοημοσύνη τους, η μεταμόρφωσή τους σε μάζα τους προσδίδει έναν συλλογικό νου που τους κάνει να αισθάνονται, να σκέφτονται και να φέρονται διαφορετικά από ότι κάθε άτομο θα αισθανόταν, θα σκεφτόταν και θα φερόταν απομονωμένο».⁴ Με λίγα λόγια, το βασικό χαρακτηριστικό των πληθών (και της οποιασδήποτε ομάδας) είναι ο συνδυασμός ατόμων και η δημιουργία ενός κοινού φρονήματος και ενός κοινού αισθήματος που θολώνουν τις ατομικές διαφορές και μειώνουν τις πνευματικές ικανότητες.

Ο Σίγκμουντ Φρόυντ υποστήριξε την αμφιλεγόμενη άποψη του Λε Μπον σύμφωνα με την οποία, υπάρχει μία εγγενής οπισθοδρόμηση τόσο στις ομαδικές συμπεριφορές, συγκριτικά με τις ατομικές, όσο και στις δυναμικές που επικρατούν εντός ενός συνόλου. Εντυπωσιασμένος με την ανάλυση του Λε Μπον σχετικά με τον παραλογισμό των πληθών, αφιέρωσε σε αναφορές στο έργο του Γάλλου το ένα έκτο του κλασικού του έργου *Ψυχολογία των Μαζών και Ανάλυση του Εγώ*, το οποίο δημοσιεύθηκε στα γερμανικά το 1921 και στα ελληνικά το 1994. Ο Φρόυντ δέχτηκε τον χαρακτηρισμό μιας ομάδας από τον Λε Μπον ως αφελούς, παρορμητικής,

³ Gustave Le Bon, *The Crowd: A study of the Popular Mind*, 2η εκδ. (1895, επανέκδοση, Dunwoody, Ga.: Norman S. Berg, 1968), σελ. 12. Η καλύτερη συζήτηση των θεωριών του Φρόυντ και του Λε Μπον, σχετικά με την ψυχολογία των μαζών, γίνεται σε ένα βιβλίο του διακεκριμένου γάλλου κοινωνικού ψυχολόγου Σερζ Μοσκοβισί, *The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology* (Νέα Υόρκη: Cambridge University Press, 1985).

⁴ Le Bon, *The Crowd*, σελ. 5-6

ευερέθιστης, με έλλειψη αυτοκριτικής και εντός της οποίας η επικοινωνία βασίζεται σε υπαινιγμούς. Σε ένα πλήθος, συμφωνεί, τα άτομα χάνουν τις προσωπικές τους απόψεις και τις πνευματικές τους ικανότητες, αδυνατούν να ελέγξουν τα αισθήματα και τα ένστικτά τους και η συμπεριφορά τους εκπλήσει τόσο τους ίδιους όσο και τους γνωστούς τους.

Πιο συγκεκριμένα, ο Φρόντ κατέγραψε, μεταξύ των χαρακτηριστικών των μελών μιας ομάδας, τα ακόλουθα: (α) φθορά της ατομικής συνείδησης και προσωπικότητας, (β) εστίαση σκέψεων και αισθημάτων προς μία κοινή κατεύθυνση, (γ) κυριαρχία των συναισθημάτων και του ασυνείδητου επί της λογικής και της κρίσης και (δ) τάση για υλοποίηση των διαφόρων προθέσεων με το που αυτές εκδηλώνονται. Κατά τη γνώμη του Φρόντ, στην ομάδα κυριαρχεί σχεδόν αποκλειστικά το ασυνείδητο. Εντός μιας ομάδας ή ενός πλήθους βλέπουμε μία προσωρινή οπισθοδρόμηση κατά την οποία το Εγώ αρχίζει να σβήνει εντός του Εκείνου από το οποίο προήλθε.

Επίσης, παρατηρείται μία υποβάθμιση του Υπερεγώ (ονομασία που δίνει ο Φρόντ στη συνείδηση και τις αξίες του ατόμου) το οποίο εξωτερικεύεται, ή μεταφέρεται, στον αρχηγό της ομάδας. Με άλλα λόγια, κάθε μέλος της ομάδας ταυτίζεται με τον αρχηγό σε σημείο που ολόκληρη η ομάδα αρχίζει να μοιράζεται ένα κοινό Υπερεγώ. Επομένως, αφού το κάθε άτομο δεν ελέγχεται από το δικό του Υπερεγώ αλλά ακολουθεί τη συνείδηση του αρχηγού, η βία, εντός της ομάδας, γίνεται εφικτή.

Ο Ράινχολντ Νίμπουρ, καθηγητής του Θεολογικού Ιεροδιδασκαλείου Ένωσης στη Νέα Υόρκη για πολλά χρόνια, συνέβαλε δυναμικά στη μελέτη της υποβάθμισης της ατομικής διάστασης εντός της ομάδας. Στο έργο του με τον προκλητικό τίτλο *Moral Man and Immoral Society* (Ηθικός Άνθρωπος και Ανήθικη Κοινωνία), το οποίο πρωτοεκδόθηκε το 1932, υποστήριξε πως υπάρχει «μία βασική διαφορά μεταξύ της ατομικής και της συλλογικής ηθικής ανεξαρτήτως του αν πρόκειται για φυλές, κοινωνικές τάξεις ή έθνη».⁵ Ποια είναι αυτή η διαφορά; Εν ολίγοις, παρόλο που οι άνθρωποι μπορούν να είναι καλοσυνάτοι και ηθικοί, οι ομάδες χαρακτηρίζονται από έμφυτο εγωισμό και ασπλαχνία. Επομένως, η διαφορά μεταξύ του χαρακτήρα ανθρώπων που δρουν σε μεγάλες κοινωνικές ομάδες και του χαρακτήρα τους ως μεμονωμένα άτομα είναι ξεκάθαρη. «Η ποσότητα λογικής σε μία παρορμητική πράξη

⁵ Reinhold Niebuhr, *Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics* (Νέα Υόρκη: Charles Scribner's Sons, 1932), σελ. ix.

μειώνεται σταδιακά», γράφει, «όταν μεταβαίνουμε από τη ζωή των μεμονωμένων ατόμων σε αυτή των κοινωνικών ομάδων, μέσα στις οποίες ένας κοινός νους και ένας κοινός σκοπός παραμένουν ασαφείς και παροδικοί κι επομένως εξαρτώνται από μία κοινή παρόρμηση που θα τους φέρει κοντά».⁶

Κατά τη γνώμη του Νίμπουρ, η κακία (περηφάνια, υποκρισία, ανασφάλεια) είναι ένα μόνιμο στοιχείο της ανθρώπινης φύσεως. Η άποψη αυτή, αποκαλούμενη «Χριστιανικός ρεαλισμός», αποτέλεσε τον εκσυγχρονισμό της, εκατοντάδων χρόνων, Αυγουστινιανής άποψης σχετικά με την ανθρώπινη φύση όταν αυτή πέφτει σε δυσμένεια. Ωστόσο, ο Νίμπουρ υποστηρίζει πως αυτή η στοιχειώδης ανηθικότητα είναι πιο φανερή και σημαντική στην ομαδική ζωή από ότι στην ατομική. Οι συλλογικότητες είναι πιο επιπόλαιες, υποκρίτριες, εγωκεντρικές και αδίστακτες στην επιδίωξη των σκοπών τους από ότι το μεμονωμένο άτομο. Συνέπεια αυτού είναι μία προβληματική κατάσταση κατά την οποία, ανάμεσα στην ατομική και τη συλλογική ηθική επικρατεί μία αναπόφευκτη ένταση: Οι συλλογικές διεκδικήσεις ξεπερνούν κατά πολύ τις ατομικές και τα άτομα που αποτελούν μέλη μιας συλλογικότητας πρέπει να κάνουν πράγματα που ως μεμονωμένα άτομα δεν θα έκαναν (και αν έκαναν, δεν θα δικαιολογούνταν ηθικά). Συνεπώς, η ικανότητα ενός ατόμου για καλοσύνη, αλtruισμό και ηθική υπονομεύεται από τον στυγνό χαρακτήρα της ομάδας.

Το βιβλίο *Moral Man and Immoral Society* θριάμβευσε μεταξύ των διανοούμενων. Σηματοδοτώντας την αρχή από το τέλος του κλασικού φιλελευθερισμού στην αμερικανική θεολογία, ο Νίμπουρ αμφισβήτησε την υπόθεση ότι, τη σύγχρονη εποχή, η σταθερή πρόοδος της λογικής και της καλής θέλησης είναι ικανή να εξαλείψει το κακό εντός της κοινωνίας. Αντιθέτως, υποστήριξε ότι οι βασισμένες στη λογική εκκλήσεις για δικαιοσύνη που θα άγγιζαν ένα άτομο δεν θα καταφέρουν να αγγίξουν έθνη, εταιρείες, εργατικά συνδικάτα και άλλες μεγάλες κοινωνικές ομάδες. Η συλλογικότητα, υποστηρίζει, απαντάει σε και μπορεί να απομακρυνθεί από ένα μόνο πράγμα: Την εξουσία.

Προχωράει τον συλλογισμό του με την διαπίστωση πως αν το συλλογικό κακό είναι πιο δύσκολα ελέγξιμο από ότι το ατομικό, οι μη καταναγκαστικοί κοινωνικοί θεσμοί

⁶ Reinhold Niebuhr, *The Nature and Destiny of Man*, 2 τεύχη. (Νέα Υόρκη: Charles Scribner's Sons, 1943), σελ. 35.

δεν είναι εφικτοί. Ο καταναγκασμός είναι απαραίτητος για τη διατήρηση της κοινωνίας και η βία αποτελεί την πιο ακραία μορφή καταναγκασμού. Επομένως, η πίστη στην πιθανότητα για ριζική αλλαγή της κοινωνίας μέσω μιας «αναδιοργάνωσης των αξιών» ή μέσω της κοινωνικοποίησης των νέων είναι αφελής και ουτοπική.

Ο Χίτλερ μετέφερε την ιδέα μιας ανήθικης κοινωνίας από τη θεωρητική προσέγγιση του Νίμπουρ στην κτηνώδη πράξη του Ολοκαυτώματος. Το κοινό, λαχταρώντας μία εξήγηση, υιοθέτησε το σκεπτικό του Νίμπουρ, ο οποίος έπαψε να είναι ο σκληρός εικονοκλάστης που κακολογούταν ως προδότης της προόδου ή, ακόμα χειρότερα, ως φονταμενταλιστής. Ναι μεν οι ομάδες μπορούν να οδηγήσουν μεμονωμένα άτομα σε πράξεις υπέρμετρου κακού, αλλά η φρικτή πραγματικότητα που ξεσκεπάστηκε με τη Ναζιστική Γερμανία του Χίτλερ είναι ότι οι κοινωνικές ομάδες, ικανές για υπέρμετρο κακό, μπορούν να λειτουργούν ελεύθερα και να υλοποιούν το κακό αυτό.

Η ιδέα ότι η συλλογικότητα εκ φύσεως απελευθερώνει ή και εντείνει τις χειρότερες τάσεις μας επανήλθε στο προσκήνιο με το μπεστ σέλερ του Μ. Σκοτ Πεκ, *People of the Lie: The Hope for Healing Human Evil* (Άνθρωποι του Ψεύδους: Η Ελπίδα για την Γιατρεία του Ανθρώπινου Κακού), το οποίο εκδόθηκε το 1983. Μιλώντας για το κακό εντός μιας συλλογικότητας, ο Πεκ περιγράφει το φαινόμενο της «συλλογικής ανωριμότητας», δηλαδή την ιδέα ότι οι ανθρώπινες ομάδες χαρακτηρίζονται από μία συμπεριφορά πιο ανώριμη από την αναμενόμενη ή ακόμα και πρωτόγονη. Εντός μιας ομάδας, τα άτομα οπισθοδρομούν. Επομένως, καταλήγει, οι ομάδες είναι κάτι λιγότερο από το άθροισμα των μελών τους.

Πλαισιώνοντας τη σκέψη του με τα γεγονότα της σφαγής του Μι Λάι στο Νότιο Βιετνάμ το 1968, Ο Πεκ υποστηρίζει πως οι ομάδες μπορούν να κατακερματίσουν την ατομική συνείδηση. Όχι μόνο τα άτομα εγκαταλείπουν την συνείδησή τους αλλά και η συνείδηση ολόκληρης της ομάδας μπορεί να κατακερματιστεί και να εξασθενήσει έως ότου πάψει να υπάρχει. Ο κατακερματισμός αυτός, όπως τον περιγράφει ο Πεκ, απορρέει κυρίως από το γεγονός ότι, εντός μιας ομάδας, κάθε μέλος αποκτά έναν εξειδικευμένο ρόλο. Η εξειδίκευση αυτή επιτρέπει στις ομάδες να λειτουργήσουν με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από ότι τα μεμονωμένα άτομα. Επιτρέπει, όμως, και τον κατακερματισμό της ευθύνης για τον οποίο κάνει λόγο ο Πεκ. Κατά το απαισιόδοξο συμπέρασμά του, «υπάρχει μία αναπόφευκτη πιθανότητα η ομάδα να παραμείνει κακιά και χωρίς συνείδηση έως ότου κάθε άτομο φέρει

συνειδητά ευθύνη για τη συμπεριφορά ολόκληρης της ομάδας (του συστήματος) της οποίας αποτελεί μέλος».⁷

Η επιλογή του Πεκ να θέσει ως πλαίσιο των λεγόμενων του μία στρατιωτική σφαγή δεν είναι τυχαία. Ο στρατός αντιπροσωπεύει ένα από τα πιο προφανή παραδείγματα εξειδίκευσης ρόλων και, ως αποτέλεσμα, αποτελεί αληθινό πείραμα για τη μελέτη του κατακερματισμού της συνείδησης. Ο Αντισυνταγματάρχης Ντέιβ Γκρόσμαν, καθηγητής στρατιωτικής επιστήμης στο Κρατικό Πανεπιστήμιο του Αρκάνσας και συγγραφέας του βιβλίου *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society* (Μαθαίνοντας να Σκοτώνεις στον Πόλεμο: Ψυχολογικό Τίμημα και Κοινωνία), υποστηρίζει ότι εν καιρώ πολέμου, λογικοί άνθρωποι καταλήγουν σε πράξεις ακραίας βίας. Η ιδέα πως «δολοφόνος δεν είναι το άτομο αλλά η ομάδα» επιβεβαιώνει τον κατακερματισμό της συνείδησης για τον οποίο κάνει λόγο ο Πεκ. Επιπρόσθετα, ο Γκρόσμαν αναλύει το πώς οι ομάδες καθιστούν εφικτό τον φόνο, ενθαρρύνοντας την άσκηση βίας μέσω της τήρησης ανωνυμίας μεταξύ των μελών τους. Επισημαίνει πως η συλλογική αυτή ανωνυμία μπορεί ακόμα και να διευκολύνει μία αταβιστική δολοφονική υστερία, η οποία εκφράζεται με συμπεριφορές ανάλογες με εκείνες του ζωικού βασιλείου. Καταλήγει στο ότι «η συμμετοχή σε μία ομάδα συνεπάγεται την εξάπλωση της ατομικής ευθύνης σε ολόκληρη την ομάδα επιτρέποντας στα άτομα σε μάζες και στους φαντάρους σε στρατιωτικές μονάδες να διεξάγουν ενέργειες που, ως μεμονωμένα άτομα, ούτε που θα ονειρεύονταν» (τα πλάγια γράμματα αποτελούν λόγια του συγγραφέα).⁸

Η εξαιρετική φύση της συλλογικότητας εξηγεί καλύτερα το υπέρμετρο κακό;

Υπάρχει κάποια ψυχολογική ασυνέχεια μεταξύ ανθρώπων που δρουν μεμονωμένα και ανθρώπων που δρουν ως μέλη μιας ομάδας; Η συμμετοχή σε μία μεγαλύτερη συλλογικότητα και η «φρενίτιδα του μαζικού εγώ» μας οδηγούν, άραγε, σε πράξεις που δεν θα καταλήγαμε ποτέ ως μεμονωμένα άτομα; Είναι όλες οι συλλογικότητες ικανές για υπέρμετρη βία;

Ξέρουμε πως οι ομάδες μπορούν να αποκτήσουν χαρακτηριστικά τα οποία θα τις οδηγήσουν, ενδεχομένως, σε κακές πράξεις. Εργαστηριακές μελέτες υποδεικνύουν

⁷M. Scott Peck, *People of the Lie: The Hope for Healing Human Evil* (Νέα Υόρκη: Simon and Schuster, 1983), σελ. 218.

⁸ Dave Grossman, *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society* (Βοστώνη: Little, Brown, 1995), σελ. 152.

ότι, εντός ομάδων, ερεθιζόμαστε και αγγωνόμαστε περισσότερο ενώ επίσης είμαστε πιο επιρρεπείς σε σφάλματα όταν αναλαμβάνουμε κάποιο καθήκον. Συνήθως, οι ομάδες είναι πιο ανταγωνιστικές, εχθρικά διακείμενες και εκμεταλλεύτριες από το κάθε άτομο μεμονωμένα. Οι ηθικοί φραγμοί μιας ομάδας, σύμφωνα με τον Νίμπουρ, είναι πιο ευάλωτοι από εκείνους ενός ατόμου. Όπως έχουν υποστηρίξει τόσο ο Πεκ όσο και ο Γκρόσμαν, εντός ομάδων, η ευθύνη εξαπλώνεται και μπορεί να μικρύνει κατά πολύ τη βαρύτητα ενός εγκλήματος. Επίσης, οι ομάδες δύνανται να καταπνίξουν την αντιγωνία και κατ' επέκταση να ενθαρρύνουν την εγκατάλειψη του ατομικού εαυτού, αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο μία ηθική αυθεντία που δικαιολογεί την διάπραξη υπέρμετρου κακού.

Ωστόσο, η άποψη σχετικά με την ανώριμη και στυγνή φύση της συλλογικότητας είναι ιδιαίτερα απαισιόδοξη. Ένας επικριτής του Νίμπουρ, ονόματι Ρίτσαρντ Γκρεγκ, φάνηκε πιο αισιόδοξος και ισχυρίστηκε ότι η ιδέα αυτή δεν είναι ρεαλιστική: «Η δήλωση πως οι ανθρώπινες συλλογικότητες είναι λιγότερο ηθικές από τα άτομα που τις συγκροτούν είναι μία ιδιαίτερα αμφισβητήσιμη γενίκευση... Δεν είναι έγκυρη. Παραβλέπει υπερβολικά πολλές σχετικές ενδείξεις. Δεν συμβαδίζει με τα αποτελέσματα πληθώρας πειραμάτων και παρατηρήσεων που έχουν γίνει προσεκτικά και υπομονετικά».⁹ Η κριτική αυτή σχετικά με την ευρεία γενίκευση της ανηθικότητας όλων των ανθρώπινων συλλογικοτήτων είναι σωστή. Δεν είναι πάντα όλες οι συλλογικότητες κακές.

Ξέρουμε πως οι ομάδες μπορούν να αναπτύξουν αξίες, θεσμούς και πρακτικές που προωθούν το ανθρωπιστικό ενδιαφέρον και την ένωση. Η αδιαφορία και ο ατομικισμός δεν είναι εγγενή χαρακτηριστικά των ομάδων και η συμπεριφορά μιας ομάδας δεν είναι πάντα πρωτόγονη ή πιο ανώριμη από αυτή των ατόμων που τη συνιστούν. Για παράδειγμα, οι ομάδες μπορούν να βοηθήσουν τους ανθρώπους να τηρήσουν την απόφασή τους να σταματήσουν το ποτό, να χάσουν βάρος, να διαβάσουν περισσότερο και να διευρύνουν την πνευματική τους συνείδηση. Ακόμα και ο Λε Μπον πίστευε πως η ανικανότητα της ομάδας να είναι λογική σημαίνει πως μπορούν να αναπτύξουν σε μεγάλο βαθμό το αίσθημα του αλτρουισμού, μία πολύ χρήσιμη αξία που αναπόφευκτα η λογική καταπνίγει. Κάποιες φορές, οι ομάδες μπορούν ακόμα και να εξασφαλίσουν την απαραίτητη ασφάλεια προκειμένου να

⁹ Richard Gregg, *The Power of Nonviolence*, αναθ. έκδ. (Canton, Maine: Greanleaf Books, 1960), σελ. 118.

υπάρξει *αντίσταση* σε ενδεχομένως καταστροφικές ιδέες και πρακτικές. Οι ομάδες έφεραν τη δημοκρατία στην Τσεχοσλοβακία και τη Σερβία και αντιμετώπισαν καταπιεστικές κυβερνήσεις στην Κίνα και τη Νότια Αφρική.

Παρομοίως, οι πράξεις των ομάδων δεν είναι εγγενώς παράλογες και παρορμητικές. Ακόμα και τις φαινομενικά πιο ξέφρενες ομάδες, δηλαδή όσες μπλέκονται σε εθνοτικές αναταραχές, δε μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε απερίσκεπτα ως παράλογες. Ο Ντόναλντ Λ. Χόροβιτς, καθηγητής Νομικής και Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Ντιουκ και συγγραφέας του βιβλίου *The Deadly Ethnic Riot* (Η Θανατηφόρα Εθνοτική Εξέγερση), δηλώνει πως ο ορθολογισμός (καθοριστικός και σε μεγάλη ποσότητα) είναι απαραίτητος για την επιτυχία οποιασδήποτε εθνοτικής εξέγερσης, παρόλο που φαίνεται πως τα μέλη μιας εθνοτικής ομάδας κατευθύνονται αποκλειστικά και μόνο από έναν χείμαρρο συναισθημάτων. Πρόκειται για ένα γεγονός που χαρακτηρίζεται τόσο από πάθος όσο και από οργάνωση. Οι διαδηλωτές επιλέγουν καλά τις στιγμές της επίθεσης: Περιμένουν μέχρι να αποδυναμωθεί η αστυνομική προστασία και επιτίθενται σε άμαχες συγκεντρώσεις της ομάδας στόχου σε συνοριακές γειτονιές, βάζοντας τα δυνατά τους για να εξασφαλίσουν την ακεραιότητα της ζωής των επιτιθέμενων.

Αναμφισβήτητα, η συμμετοχή σε μία ομάδα επηρεάζει την ατομική συμπεριφορά. Οι δυναμικές εντός των ομάδων μπορούν, σε κάποιο βαθμό, να μεταβάλλουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές των μελών τους, τα οποία ίσως φτάσουν σε συμπεριφορές στις οποίες δεν θα έφταναν μεμονωμένα. Ωστόσο, δεν πιστεύω πως η συμμετοχή σε μία ομάδα *αναπόφευκτα* μας κάνει πιο επιρρεπείς σε απάνθρωπες ενέργειες που «ως μεμονωμένα άτομα ούτε που θα φανταζόμασταν». Η συμμετοχή ενός ατόμου σε μία ομάδα τόσο αλλάζει το ποιος πραγματικά είναι όσο και (αν όχι περισσότερο) *φανερώνει* το ποιος είναι. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι ομάδες μπορούν να καθρεφτίσουν χαρακτηριστικά των μελών τους τόσο ποταπότητας όσο και ευγένειας. Οι επιθυμίες και οι ιδεολογίες των ατόμων καθιστούν καλύτερα κατανοητές τις δυναμικές της συλλογικότητας που συνιστούν. Οι ομαδικές διαδικασίες, όπως και οι ατομικές, είναι δυναμικές και όχι στατικές, μεταβλητές και όχι αμετάβλητες. Εν ολίγοις, οι ομάδες μπορούν να δράσουν με τρόπο είτε ηρωικό είτε βάρβαρο.

Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί στην κοινωνική ψυχολογία σχετικά με την ομαδική πόλωση μας προσφέρουν μία καλύτερη εικόνα και μία βαθύτερη γνώση του συγκεκριμένου θέματος. Δεκαετίες πειραματισμού σχετικά με την ομαδική λήψη αποφάσεων δείχνουν πως η συζήτηση εντός της ομάδας συνήθως ενισχύει τη μέση προδιάθεση των μελών της κι επομένως, την οποιαδήποτε αρχική κυρίαρχη γνώμη, είτε ριψοκίνδυνη είτε επιφυλακτική. Πολώνει τις αρχικές τάσεις των ατόμων, οι οποίες στη συνέχεια φτάνουν στα άκρα. Οι αποφάσεις που λαμβάνουν οι ομάδες δεν είναι αναγκαστικά πιο ριψοκίνδυνες αλλά είναι αναπόφευκτα πιο ακραίες. Με λίγα λόγια, αποτέλεσμα της ομαδικής αλληλεπίδρασης είναι οι μέσες απόψεις και συμπεριφορές να γίνονται ακραίες.

Μπορούμε να επεκτείνουμε τα ευρήματα αυτά πέραν των εργαστηριακών πειραμάτων. Ας πάμε σε καθημερινές καταστάσεις: Η αλληλεπίδραση εντός της ομάδας συνήθως καθιστά τις γνώμες και τις συμπεριφορές των μελών της πιο έντονες. Μία ομάδα, η οποία αλληλεπιδρά χωρίς εξωγενείς επιρροές, γίνεται σταδιακά πιο ακραία από ότι το σύνολο των μεμονωμένων μελών της. Συχνά, το αποτέλεσμα είναι ακραίες πράξεις (καλές ή κακές) στις οποίες τα μεμονωμένα άτομα, εκτός της ομάδας, δεν θα έφταναν ποτέ. Εντός της ομάδας, η τόλμη δίνει τη θέση της στο θάρρος, η απέχθεια στη μισαλλοδοξία και η απλοχερία στη φιλανθρωπία.

Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι Κλαρκ Μακκόλεϊ και Μέρι Σιγκάλ μελέτησαν τρομοκρατικές οργανώσεις σε διάφορα μέρη του κόσμου και διαπίστωσαν πως η τρομοκρατία εμφανίζεται μεταξύ ανθρώπων των οποίων τα κοινά παράπονα τους φέρνουν κοντά. Καθώς αλληλεπιδρούν μακριά από επιρροές που ενδεχομένως θα μετρίαζαν τη συμπεριφορά τους, γίνονται σταδιακά πιο ακραίοι, τόσο ως άτομα όσο και ως ομάδα. Το αποτέλεσμα είναι βίαιες εκδηλώσεις υπέρμετρου κακού που πιθανόν, ως μεμονωμένα άτομα, δεν θα είχαν διαπράξει ποτέ, τουλάχιστον όχι στον ίδιο βαθμό.¹⁰ Έτσι, μία ομάδα μπορεί να γίνει ανεξέλεγκτα επικίνδυνη, πολύ περισσότερο από ότι το σύνολο των μεμονωμένων μελών της.

Αξίζει να επαναληφθεί ότι η ομαδική αλληλεπίδραση είναι ένας «κοινωνικός ενισχυτής» που εντείνει τα προϋπάρχοντα εναύσματα των μελών της ομάδας (είτε καλά είτε κακά). Το φαινόμενο αυτό περιέγραψε ο Ρομπέρ Ζαζόντς, κοινωνικός

¹⁰ Βλ. Clark R. McCauley και Mary E. Segal, “Social Psychology of Terrorist Groups”, εκδ., *Group Processes and Intergroup Relations: Review of Personality and Social Psychology* (Newbury Park, Calif.: Sage Publications, 1987), σελ. 231-256.

ψυχολόγος στο Στάνφορντ, κατά τη διατύπωση της ιδέας της *συλλογικής ενδυνάμωσης*: «Πρόκειται για την αύξηση συγκεκριμένων ατομικών ενεργειών και τη μείωση του ορίου για τις ενέργειες αυτές εντός μιας ομάδας, μιας κοινότητας, ενός οργανισμού ή ενός έθνους». ¹¹ Υπό συνθήκες κοινωνικής ενίσχυσης, περισσότερα μέλη μιας ομάδας ασχολούνται με μία συγκεκριμένη ενέργεια, νωρίτερα και πιο δυναμικά. Με άλλα λόγια, η ομάδα ενισχύει τις ατομικές ενέργειες, είτε καλές είτε κακές, μέσω διαδικασιών όπως η μίμηση, ο προσδιορισμός, το εγκώμιο και η κοινή χρήση πόρων.

Συνοπτικά, όταν οι προσωπικές μας τάσεις έχουν αρνητική χροιά, οι ομάδες έχουν τη δυνατότητα να απελευθερώσουν τις χειρότερες παρορμήσεις μας. Ωστόσο, όταν η χροιά των τάσεών μας είναι θετική, οι ομάδες τονίζουν την καλύτερη πλευρά μας. Ανάλογα με το ποια τάση η ομάδα δεν περιορίζει, ή και ενισχύει, οι ομάδες μπορούν να είναι πάρα πολύ καλές ή πάρα πολύ κακές. Με άλλα λόγια, αυτό που περιορίζει την πιθανότητα για στοργικές και μη βίαιες σχέσεις συνεργασίας δεν είναι η φύση της συλλογικότητας αλλά η φύση των ατόμων που τη συνιστούν. Παρατηρείται μία ψυχολογική *συνέχεια* μεταξύ ανθρώπων που δρουν ως μεμονωμένα άτομα και ανθρώπων που δρουν ως μέλη μιας ομάδας.

Η επιρροή μιας εξαιρετικής ιδεολογίας

Να υπάρχει, άραγε, κάποιος «εθνικός χαρακτήρας» που δικαιολογεί τις διαφορές μεταξύ εθνών και των ανθρώπων που τα αποτελούν; Έτσι τουλάχιστον πίστευε ο Χένρυ Ντικς, βρετανός ψυχίατρος που είχε οριστεί να αναλάβει την ψυχιατρική φροντίδα του Ρούντολφ Ες μετά την πτήση του στην Αγγλία. Όρισε τον εθνικό χαρακτήρα ως «οι ευρείες, συχνά επαναλαμβανόμενες κανονικότητες ορισμένων περίφημων χαρακτηριστικών συμπεριφοράς και κινήτρων μιας συγκεκριμένης εθνικής ή πολιτισμικής ομάδας». ¹² Με βάση την αξιολόγηση περισσότερων από χίλιους γερμανούς αιχμαλώτους πολέμου, ο Ντικς κατέληξε στο ότι υπήρχε, πράγματι, ένας μακροχρόνιος γερμανικός εθνικός χαρακτήρας πολύ κοντά στις πολιτικές συμπεριφορές του, αργότερα ονομαζόμενου, Ναζιστικού Κόμματος.

¹¹ Robert Zajonc, “Massacres: Mass Murder in the Name of Moral Imperatives” (ανέκδοτο χειρόγραφο, 2000), σελ. 24.

¹² Henry V. Dicks, “Personality Traits and National Socialist Ideology: A War-Time Study of German Prisoners of War”, *Human Relations* 3 (1950), σελ. 111-154: Η φράση είναι από τη σελ. 112.

Για να επεκτείνουμε το συμπέρασμα του Ντικς, θα μπορούσε μία εξαιρετική ιδεολογία να προετοιμάσει το έδαφος για τη δημιουργία ενός εξαιρετικού εθνικού χαρακτήρα που κάνει τους ανθρώπους της συγκεκριμένης κουλτούρας πιο επιρρεπείς στο υπέρμετρο κακό; Μήπως ο Φραντς Τσιεράις ήταν ένα αναπόφευκτο προϊόν της εξαιρετικής γερμανικής κουλτούρας το οποίο σχηματίστηκε από ένα υπέρμετρο ιδεολογικό μίσος για τους Εβραίους; Τον Μάρτιο του 1996, κυκλοφόρησε ένα βιβλίο που έθεσε αυτό ακριβώς το ερώτημα. Πρόκειται για το βιβλίο *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust* (Οι Πρόθυμοι Εκτελεστές του Χίτλερ: Απλοί Γερμανοί Πολίτες και το Ολοκαύτωμα) του Ντάνιελ Γκόλντχάιγκεν, το οποίο προκάλεσε ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον για τη φύση της συλλογικότητας και κυρίως αυτής του γερμανικού λαού.

Ως απάντηση στη μακροχρόνια ερώτηση του πώς ο γερμανικός λαός μπόρεσε να κάνει όσα έκανε στους Εβραίους κατά το Ολοκαύτωμα, ο Γκόλντχάιγκεν (τότε Επίκουρος Καθηγητής των Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ) έδωσε μία απλή και ξεκάθαρη απάντηση: Επειδή το ήθελε. Γιατί το ήθελε; Επειδή μεγάλωσε σε μία εξαιρετική κουλτούρα όπου μία ασυνήθιστη, επιθετική μορφή αντισημιτισμού ήταν φυσιολογική. Ήταν κληρονόμος αυτού που ο Τζέιμς Μ. Γκλας, καθηγητής Δημόσιας Διοίκησης και Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο του Μέριλαντ, αποκάλεσε ομάδα *Kultur*, η οποία αποτελείται από μία σειρά κοινών πεποιθήσεων. Μεταξύ αυτών, σύμφωνα με τον Γκόλντχάιγκεν, επικράτησε περισσότερο ένας βαθιά ριζωμένος, παθολογικός αντισημιτισμός που άρπαξε την ευκαιρία με την επικράτηση του Χίτλερ και την προοπτική για πόλεμο για να εκδηλώσει τη φονική του έκφραση.

Ακολουθώντας αυτή τη λογική, ο Γκόλντχάιγκεν υποστηρίζει ότι ο απλός γερμανικός λαός δεν υποχρεώθηκε σε καμία εκτέλεση. Αντιθέτως, επρόκειτο για πρόθυμους συμμετέχοντες στην όλη διαδικασία. Οι Γερμανοί αυτοί δεν έβλεπαν τις ενέργειές τους ως εγκληματικές ούτε αγνοούσαν τις ευκαιρίες που τους δίνονταν να πονέσουν, ταπεινώσουν και σκοτώσουν τα θύματά τους (ανοιχτά, συνειδητά και με ζήλο). Επίσης, πολλοί από αυτούς δεν αποτελούσαν μέλος κάποιας ελίτ όπως οι SS. Οι περισσότεροι ήταν απλοί γερμανοί πολίτες. Ο Γκόλντχάιγκεν, σε μία απόπειρα καταμέτρησης όσων εθελούσια πήραν μέρος στην Τελική Λύση, κάνει λόγο για τουλάχιστον εκατό χιλιάδες γερμανούς και δηλώνει πως «δεν θα μου προκαλέσει

έκπληξη αν ο αριθμός αυτός φτάσει τους πεντακόσιους χιλιάδες ή και ακόμα περισσότερους». Κατά τη γνώμη του, όλοι ήταν δολοφόνοι εκ πεποιθήσεως.

2. Πρωτότυπο

2

Killers of Conviction

Groups, Ideology, and Extraordinary Human Evil

A group scarcely distinguishes between the subjective and the objective. It accepts as real the images evoked in its mind, though they most often have only a very distant relation with the observed fact. . . . Whoever can supply them with illusions is clearly their master; whoever attempts to destroy illusions is always their victim.

Gustav Le Bon, *The Crowd*

WHAT ABOUT THE MEN WHO perpetrated the slaughter at Sand Creek? Was it their membership in a collective, the Third Colorado Volunteer Cavalry Regiment, that best accounts for their active and willing participation in the atrocities? Or was it their membership in an even larger collective, the American culture, steeped in an extraordinary ideological hatred against Indians, which made them unusually fit to perpetrate extraordinary evil? This chapter will examine both of these possible explanations: the extraordinary nature of the collective and the influence of an extraordinary ideology.

The Extraordinary Nature of the Collective

One of the ways in which we explain extraordinary human evil is to focus on the means by which groups make that evil possible. Intuitively, many of us recognize that we are vulnerable to losing ourselves in a group. There seems to be something about the nature of the collective—a small band of marauders, an army battalion, a mob, a social or political organization, an office staff, a nation—that often brings out our worst tendencies. A long line of scholarly interest in the collective has legitimized that intuition. In 1895, for example, French sociologist and journalist Gustav Le Bon wrote *La psychologie des foules*, which was published in English the following year under the title

The Crowd: A Study of the Popular Mind. The work became a bestseller, was available in nineteen languages a year after publication, and became enormously influential in the academic origins of crowd psychology.

Le Bon was an anguished French middle-class academic who lived in fear that the mob could seize society at any moment. Le Bon theorized that, in a crowd, the individual's psychology is subordinated to a collective mentality that radically transforms the individual's behavior. "By the mere fact that he forms part of an organized crowd," Le Bon wrote, "a man descends several rungs in the ladder of civilization. Isolated, he may be a cultivated individual: in a crowd, he is a barbarian—that is, a creature acting by instinct."¹

For Le Bon, the collective is an unreasoning, primitive, fickle, dictatorial, intolerant, and stupid aggregate: "Whoever be the individuals that compose it, however like or unlike be their mode of life, their occupations, their character, or their intelligence, the fact that they have been transformed into a crowd puts them in possession of a sort of collective mind which makes them feel, think, and act in a manner quite different from that in which each individual of them would feel, think, and act were he in a state of isolation."² In short, the basic characteristic of crowds—and any group—is the fusion of individuals into a common spirit and feeling that blurs individual differences and lowers intellectual capacities.

Sigmund Freud endorsed Le Bon's controversial view that there is a regression inherent in group behavior and dynamics. As a matter of fact, Freud was so impressed with Le Bon's description of the irrationality of crowds that he devoted a sixth of his classic *Group Psychology and Analysis of the Ego* (1921) to quotations from the Frenchman's work. Freud accepted Le Bon's characterization of the group as credulous, lacking in self-criticism, impulsive, excitable, and suggestive. In a crowd, Freud agreed, individuals lose their own opinions and intellectual faculties, can no longer control their feelings and instincts, and begin to act in a way that surprises both themselves and those who know them.

Freud specifically listed among the characteristic traits of behaviors of persons in groups: (a) the dwindling of conscious individual personality, (b) the focusing of thoughts and feelings into a common direction, (c) the dominance of the emotions and the unconscious over reason and judgment, and (d) the tendency to immediately carry out intentions as they emerge. For Freud, the group is dominated almost exclusively by the unconscious. What we see in a group or crowd, in his view, is a case of temporary regression in which the ego begins to dissolve back into the id from which it came.

Moreover, there also is a degradation of the superego (Freud's name for the individual's conscience and values) as it is externalized, or transferred, to the leader of the group. In other words, each member of the group identifies with the group leader to such an extent that the group begins to share a common superego. Violence in the group becomes possible, therefore, because the individual is no longer checked by his or her own superego but follows the conscience of the leader.

Reinhold Niebuhr, who taught for many years at Union Theological Seminary in New York City, was another vocal proponent of individual regression in groups. In his provocatively titled *Moral Man and Immoral Society*, first published in 1932, Niebuhr argued that there is a "basic difference between the morality of individuals and the morality of collectives, whether races, classes or nations."³ What is this basic difference? In short, although individuals are capable of goodness and morality, groups are *inherently* selfish and uncaring. There is, Niebuhr argued, a clear distinction between the character of people acting in large social groups as opposed to their character as individual people. "The proportion of reason to impulse becomes increasingly negative," he writes, "when we proceed from the life of individuals to that of social groups, among whom a common mind and purpose is always more or less inchoate and transitory and who depend therefore upon a common impulse to bind them together."⁴

In Niebuhr's view, evil—our pride, pretension, insecurity—is a permanent part of human nature. This view, dubbed "Christian realism," was an update of the centuries-old Augustinian view of human nature after the fall from grace. For Niebuhr, however, this essential baseness of humanity is more massive and obvious in the life of the group than in that of the individual. He saw this as a simple fact about all collectives—they are more arrogant, hypocritical, self-centered, and more ruthless in the pursuit of their ends than the individual. As a result, an inevitable tension exists between individual and group morality. For Niebuhr, this is especially problematic because the claims of a collective far transcend those of the individual. In other words, for its very survival, the individuals involved in a collective are required to do things they would not do (and would not be morally justified in doing) as individuals. As a result, individual capacities for goodness, altruism, and morality are typically subverted to the brutal character of the group.

Moral Man and Immoral Society created a sensation in intellectual circles. Marking the beginning of the end of classical liberalism in American theology, Niebuhr attacked the premise that the steady advance of reason and

goodwill in the modern age was capable of eradicating social evils. Where individuals may be reached by reason and a call to justice, Niebuhr held that nations, corporations, labor unions, and other large social groups would be unmoved by such appeals. The collective, he argued, responded to, and could only be dislodged by, one thing — power.

If the evil of the collective is more intractable than the evil of the individual, then noncoercive social institutions are simply not possible. Coercion is necessary to maintain society, and violence is merely the ultimate form of coercion. For Niebuhr, the belief in the possibility of radical societal change by “reorganization of values” or by socializing the young was naively unrealistic.

In the decades following Niebuhr’s book, Hitler would move the concept of an immoral society from the realm of the theoretical to the brutal reality of the Holocaust. The general public, hungering for an explanation, latched onto Niebuhr’s thinking. No longer was Niebuhr the stark iconoclast who could be vilified as a traitor to progress or, even worse, a fundamentalist. Yes, the social group might curb single individuals with the potential for extraordinary evil. However, the awful reality made clear by Hitler’s Nazi Germany was that social groups with the potential for extraordinary evil could run unrestrained and carry out that evil.

The notion that the nature of the collective somehow exacerbates or unleashes our worst tendencies was resurrected in M. Scott Peck’s 1983 best-seller *People of the Lie: The Hope for Healing Human Evil*. In his discussion of group evil, Peck describes the phenomenon of “group immaturity,” or the notion that human groups behave at a level that is more primitive and immature than one might expect. In other words, individuals regress in group settings. Groups, he maintains, are generally less than the sum of their parts.

Framing his point in the context of the 1968 My Lai massacre in South Vietnam, Peck argues that groups allow for the fragmentation of conscience. Not only may individuals in a group forsake their conscience, but also the conscience of the group as a whole can become so fragmented and diluted as to be nonexistent. The fragmentation of conscience described by Peck results, in large part, from the role of specialization in groups. Specialization allows groups to function with far greater efficiency than individuals. It also, however, allows for the compartmentalization of responsibility that Peck has captured in his description of the fragmentation of conscience. In Peck’s somber conclusion, “Any group will remain inevitably potentially conscienceless and evil until such time as each and every individual holds himself or herself

directly responsible for the behavior of the whole group—the organism—of which he or she is a part.”⁵

Peck’s choice of framing his discussion in the context of a military massacre is not accidental. The military represents one of our clearest examples of specialization and, as a result, is a real-life laboratory for investigating the fragmentation of conscience. Lt. Col. David Grossman, a professor of military science at Arkansas State University and author of *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*, contends that it is group absolutism that enables sane men and women to do what they do in combat. This notion that “the individual is not a killer, but the group is” echoes Peck’s fragmentation of conscience. In addition, Grossman discusses how groups enable killing through developing in their members a sense of anonymity that contributes further to violence. He points out that this group anonymity can even facilitate a kind of atavistic killing hysteria that mimics similar behavior in the animal kingdom. He concludes that “groups can provide a diffusion of responsibility that will *enable individuals in mobs and soldiers in military units to commit acts that they would never dream of doing as individuals* [italics mine].”⁶

Does the Extraordinary Nature of the Collective Best Explain Extraordinary Evil?

Is there a psychological discontinuity between people acting as individuals and people acting as group members? Does membership in a larger collective, and the “mass ego frenzy” of group experience, lead us to do things we would not have done as individuals? Are all collectives inherently capable of such brutality?

We do know that groups can certainly develop characteristics that create a potential for evil. Laboratory studies indicate that, in groups, we become more aroused, more stressed, and more error-prone on complex tasks. Groups tend to be more antagonistic, competitive, and mutually exploitive than individuals. As Niebuhr pointed out, moral constraints are less powerful in groups than in individuals. As both Peck and Grossman have argued, there is a diffusion of responsibility within groups that can make evil doing a relatively simple matter. In addition, groups have the power to suppress dissent and, thus, encourage the abandonment of the individual self. In so doing, groups provide a moral authority that can give individuals sufficient justification to perpetrate extraordinary evil.

The idea, however, that the nature of the collective is immature, even

brutal, is a highly pessimistic view. One critic of Niebuhr, Richard Gregg, went beyond the pessimism and maintained that the idea itself was unrealistic: "The statement that human collectives are less moral than the individuals that compose them is a highly doubtful generalization. . . . [It] is not valid. It disregards too much pertinent evidence. It does not square with the results of a wealth of patient and careful biological experiments and observations."⁷ Gregg's caution about the broad generalization of the immorality of all human collectives is appropriate. All collectives are not all bad all of the time.

On a positive level, we know that groups can develop values, institutions, and practices that promote humanitarian caring and connection. Groups are not inherently selfish and uncaring; they do not always behave at a level that is more primitive and immature than the individuals that comprise the group. Groups can, for instance, help people strengthen their resolve to stop drinking, lose weight, study harder, and expand their spiritual consciousness. Even Le Bon believed that the group's inability to reason meant that they could develop great altruism, something that reason inevitably suppresses but that is a very useful social virtue. At times, groups can even provide the security to *oppose* potentially destructive ideas and practices. Groups brought democracy to Czechoslovakia and Serbia and confronted oppressive governments in China and South Africa.

Neither are collectives inherently irrational and frenzied in their actions. Even the most seemingly feverish of groups — ethnic rioters — cannot thoughtlessly be classified as irrational. Donald L. Horowitz, professor of law and political science at Duke University and author of *The Deadly Ethnic Riot*, maintains that there is an important instrumental rationality required to pull off any successful ethnic riot — even though rioters appear to be motivated solely by an emotional torrent. It is a passionate but highly patterned event. Rioters wait until police protection is weak; they choose moments of attack well; they strike against unarmed concentrations of a target group in border neighborhoods; they take great pains to ensure that the lives of the attackers are very rarely risked.

In short, being in a group does undoubtedly influence individual behavior. Group dynamics can, to some extent, alter the thoughts, feelings, and behaviors of individuals within a group. While group members may become capable of conduct of which they are incapable individually, however, I do not believe that being in a group *inevitably* predisposes us to commit acts of extraordinary evil that we "would never dream of doing as individuals." Being in a group *reveals* who individuals are just as much as, if not more

than, being in a group alters who they are. In this way, groups can reflect some of the baser characteristics of the individuals within them as well as some of the more noble characteristics. The dynamics of a collective are best understood by the wills and ideologies of the individuals within it. Group processes, like individual processes, are dynamic, not static—changing, not changeless. In short, groups can produce action either heroic or barbaric.

We can gain some insight from group polarization research in social psychology. Decades of experimentation on group decision making show that group discussion typically *strengthens* the average inclination of the individual members in the group. In other words, group discussion tends to strengthen whatever is the initially dominant point of view, whether risky or cautious. It polarizes people's initial tendencies to the extreme. Groups do not *inevitably* make riskier decisions. They *do* inevitably make more extreme decisions. In short, the average of group members' opinions and behaviors becomes more extreme as a result of group interaction.

We can extend these findings beyond the experimental laboratory. In everyday situations, too, group interaction tends to intensify opinions and behaviors. A group, interacting in isolation from moderating influences, becomes progressively more extreme than the sum of its individual members. The result is often extreme acts—good or evil—that the individuals, apart from the group, would never have committed. In groups, not only do risk takers become riskier, but bigots also become despisers, and givers become more philanthropic.

Social psychologists Clark McCauley and Mary Segal analyzed terrorist organizations around the world and found that terrorism arises among people whose shared grievances bring them together. As they interact in isolation from moderating influences, they become progressively more extreme—both as a group and as individuals. The result is violent acts of extraordinary evil that the individuals, apart from the group, likely would never have committed—at least not to the same degree.⁸ In this way, a group does become infinitely more dangerous than the sum of its individual parts.

It bears repeating, however, that group interaction is a social amplifier that strengthens the preexisting signals of the individuals in the group—whether evil or good. Robert Zajonc, a social psychologist at Stanford, has captured this phenomenon in his concept of *collective potentiation*. Collective potentiation “refers to the augmentation of particular individual actions and lowering of the threshold for these actions in a group, community, organization, or a nation.”⁹ Under conditions of collective potentiation,

more members of a group engage in a specific action, and they do so sooner and more energetically. In other words, the group amplifies individual actions, for good or for evil, through such processes as imitation, definition, celebration, and the sharing of resources.

In summary, when our individual tendencies are negative, groups have the capacity to unleash our worst impulses. However, when our individual tendencies are positive, groups accentuate the best of what we are. Depending on which tendency a group is disinhibiting or magnifying, groups can be very, very bad or very, very good. In other words, it is *not* the nature of the collective that limits our possibility for cooperative, caring, nonviolent relations; it is the nature of the individuals that make up the collective. There is a psychological *continuity* between people acting as individuals and people acting as group members.

The Influence of an Extraordinary Ideology

Is there a “national character” that accounts for differences between nations and the people in them? Henry V. Dicks, a British psychiatrist appointed to take over the psychiatric care of Rudolf Hess after his flight to England, certainly thought so. He defined national character as “the broad, frequently recurring regularities of certain prominent behaviour traits and motivations of a given ethnic or cultural group.”¹⁰ On the basis of his evaluation of more than one thousand German prisoners of war, Dicks concluded that there was, indeed, a long-standing German national character that lay very close to the political attitudes of what would become the Nazi Party.

To extend Dicks’s conclusion, could it be possible that an extraordinary ideology provides the soil for an extraordinary national character that predisposes people in that culture to extraordinary evil? Was Franz Ziereis an inevitable product of an extraordinary German culture shaped from an extraordinary ideological hatred of the Jews? In March 1996, a book was released that raised this very question. Daniel Jonah Goldhagen’s *Hitler’s Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust* stirred a renewed interest in the nature of the collective — specifically the collective of the German people.

In response to the enduring question of how the German people could do the things they did to Jews in the Holocaust, Goldhagen — then an assistant professor of government and social studies at Harvard University — gave a simple and straightforward answer: because they wanted to. Why did they want to? Because they grew up in an extraordinary culture where an unusu-

ally virulent form of antisemitism was commonplace. They were heirs to what James M. Glass, professor of government and politics at the University of Maryland, has termed a *Kultur*-group—a group constituted by a set of common or shared beliefs. Most prevalent among these shared beliefs, according to Goldhagen, was a deep-rooted, pathological antisemitism that simply awaited the ascendancy of Hitler and the opportunity of war for its lethal expression.

Following this logic, Goldhagen maintains that ordinary Germans were not forced into performing executions. Rather, they were willing participants in the whole process. These Germans did not view their actions as criminal, nor did they shrink from opportunities to inflict suffering, humiliation, and death—openly, knowingly, and zealously—on their victims. Moreover, many of them were not part of an elite group like the SS. Most were ordinary Germans. Goldhagen posits a minimum figure of one hundred thousand, and says “it would not be surprising if the number turned out to be five hundred thousand or more,” who willingly took part in the Final Solution.¹¹ They were, in his opinion, killers of conviction.

Goldhagen's Central Propositions

Goldhagen offers two central propositions to defend his thesis that an extraordinary culture shaped by an extraordinary ideology can mold ordinary people into extraordinary killers. The first is his concept of the ideology of *eliminationist antisemitism*. Goldhagen argues that from at least the early nineteenth century, over a century before the Nazis came to power, virtually all Germans had come to believe in an “eliminationist” variant of antisemitism. This distinctive and particular German antisemitism held that Jews were different from Germans; that these alleged differences resided in their biology (conceptualized as a race) and were therefore unalterable; that the Jews were evil and powerful, had done great harm to Germany, and would continue to do so. Thus, for Germany to be secure and prosperous, there had to be an elimination of Jewish influence or of Jews themselves from German society.

Moreover, this form of antisemitism was different from all other forms of antisemitism across the world. Goldhagen compares this distinctively lethal German antisemitism with the monomania of Captain Ahab, who was possessed by the irrational passion to avenge himself against Moby-Dick. As with Ahab and the whale, so with Germans and the Jews. The German culture was distinctively possessed of a hallucinatory, lethal view of the Jews.

3. Σχολιασμός

3.1 Εισαγωγή

Αντικείμενο της εργασίας είναι η μετάφραση και ο σχολιασμός αποσπάσματος του βιβλίου *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing*, με συγγραφέα τον James Waller, το οποίο εκδόθηκε από τον πανεπιστημιακό εκδοτικό οίκο Oxford University Press το 2007.

Ο James Waller είναι κοινωνικός ψυχολόγος και καθηγητής του Keene State College στο Νιου Χάμσαϊρ με αντικείμενο διδασκαλίας το Ολοκαύτωμα και τις Γενοκτονίες. Παράλληλα, είναι Διευθυντής Ακαδημαϊκών Προγραμμάτων στο Ινστιτούτο Auschwitz Institute for Peace and Reconciliation, γνωστό και με τα αρχικά AIPR, το οποίο στοχεύει στην πρόληψη των γενοκτονιών. Ο James Waller είναι υπεύθυνος για το πρόγραμμα σπουδών και εκπαιδευτής στο σεμινάριο Raphael Lemkin Seminar for Genocide Prevention.

Το βιβλίο *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing* αναλύει τόσο τους ενδογενείς όσο και τους εξωγενείς παράγοντες που οδηγούν καθημερινούς ανθρώπους σε εξαιρετικά βίαιες πράξεις. Το προς μετάφραση απόσπασμα αποτελεί μέρος του κεφαλαίου *Killers of Conviction: Groups, Ideology, and Extraordinary Human Evil* (Δολοφόνοι εκ Πεποιθήσεως: Ομάδες, Ιδεολογίες και η Υπέρμετρη Ανθρώπινη Κακία) και χωρίζεται σε δύο μέρη: Το πρώτο ονομάζεται *The Extraordinary Nature of the Collective* (Η Εξαιρετική Φύση της Συλλογικότητας) και αναλύει τη φύση της συλλογικότητας και το πώς μπορεί να αλλάξει την ταυτότητα των μελών της και να τα οδηγήσει σε συμπεριφορές που δεν θα έφταναν ποτέ μεμονωμένα. Το δεύτερο μέρος ονομάζεται *The Influence of an Extraordinary Ideology* (Η Επιρροή μιας Εξαιρετικής Ιδεολογίας) και αναλύει το πώς οι ιδεολογίες επηρεάζουν τις ατομικές συμπεριφορές. Από το δεύτερο αυτό μέρος, μετέφρασα μόνο τις πρώτες παραγράφους, οι οποίες είναι εισαγωγικές.

3.2 Ανάλυση Κειμένου Πηγής

3.2.1. Τυπολογία και Λειτουργίες

Σύμφωνα με τη θεωρία των κειμενικών τύπων της Katharina Reiss, η τυπολογία των κειμένων βοηθά τον μεταφραστή να ιεραρχήσει τα επίπεδα ισοδυναμίας που θα πρέπει να υιοθετήσει στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου μεταφραστικού Σκοπού (για τον οποίο γίνεται λόγος παρακάτω). Η Reiss διακρίνει δύο τρόπους κατηγοριοποίησης των κειμένων: Τους *κειμενικούς τύπους*, οι οποίοι βασίζονται στην κυρίαρχη επικοινωνιακή λειτουργία, και τα *κειμενικά είδη* ή *κειμενικές ποικιλίες*, που βασίζονται στα γλωσσικά χαρακτηριστικά και τις συμβάσεις.

Βάση της κατηγοριοποίησης αυτής είναι το εργαλειακό μοντέλο των λειτουργιών της γλώσσας του Bühler, ο οποίος διακρίνει τρεις βασικές λειτουργίες της γλώσσας, την *πληροφοριακή*, την *εκφραστική* και την *κλητική*, ενώ ο Jakobson έρχεται να προσθέσει άλλες τρεις, τη *φατική*, τη *μεταγλωσσική* και την *ποιητική*. Οι λειτουργίες αυτές με τη σειρά τους διακρίνονται σε ποικίλες υπολειτουργίες.

Στο εν λόγω κείμενο, η γλώσσα έχει πληροφοριακή λειτουργία. Είναι κυριολεκτική ενώ παράλληλα έχει δηλωτική σημασία. Ο πομπός ενημερώνει και πληροφορεί τον δέκτη σχετικά με την προσέγγιση διαφόρων ψυχολόγων και ερευνητών ως προς το ζήτημα της υπέρμετρης ανθρώπινης κακίας εντός μιας συλλογικότητας. Υπολειτουργία του κειμένου είναι η *διδασκική* καθώς το κείμενο ενημερώνει τον αναγνώστη για ένα συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο, την ψυχολογία, το οποίο αναλύει και για το οποίο παρέχει ποικίλες πληροφορίες.

3.2.2. Ύφος

Σε μία πρώτη ανάλυση του κειμένου-πηγή, το ύφος είναι επίσημο και σύνθετο, καθώς ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μακροπερίοδο λόγο (“Or was it...extraordinary evil?”), γ’ ρηματικό πρόσωπο, είτε ενικό είτε πληθυντικό (“Neither are...actions”) και παθητική φωνή (“The notion that... *Human Evil*”). Παράλληλα είναι επιστημονικό, καθώς γίνεται χρήση ειδικής ορολογίας, σχετικής κυρίως με την ψυχολογία (polarization research in social psychology, experimental laboratory κλπ.). Από την άλλη, παρατηρούνται και χαρακτηριστικά οικείου ύφους όπως η χρήση του α’ ενικού ρηματικού προσώπου, μέσω του οποίου ο συγγραφέας εκφράζει τις σκέψεις και

απόψεις του και η χρήση του α' πληθυντικού όταν κάνει λόγο για γενικές αλήθειες ("we know that...", "we can gain some insight..."). Ο συνδυασμός των α' και γ' ρηματικών προσώπων δίνει στον συγγραφέα τη δυνατότητα να συμπεριλάβει τον ίδιο και τους αναγνώστες του ως μέρος του αντικειμένου της έρευνάς του (δηλαδή το μέσο άνθρωπο) χωρίς να στερήσει το έργο του από το κύρος μιας σοβαρής επιστημονικής ανάλυσης. Επίσης, αξιοσημείωτες είναι οι ρητορικές ερωτήσεις ("Is there... group members?"), μέσω των οποίων ο συγγραφέας επιδιώκει να καταστήσει το κείμενο πιο προσιτό στον αναγνώστη και πιο ευανάγνωστο.

3.3. Μεταφραστική Διαδικασία

3.3.1. Σκοπός

Σύμφωνα με τη θεωρία του Σκοπού, «η βασική αρχή που καθορίζει κάθε μεταφραστική διαδικασία είναι ο στόχος (Σκοπός) της συνολικής μεταφραστικής δράσης» (Nord, 2014). Σύμφωνα με τους Reiss και Vermeer, το κείμενο-πηγή και το κείμενο-στόχος πρέπει να έχουν τον ίδιο σκοπό.

Σκοπός του κειμένου-πηγή είναι η πληροφόρηση και επιμόρφωση του κοινού σχετικά με το κοινωνικό και ψυχολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνονται συμπεριφορές ακραίας βίας εντός μιας συλλογικότητας. Παράλληλα, ο συγγραφέας επιδιώκει να αποδείξει στον αναγνώστη πώς η συλλογικότητα και η ιδεολογία μιας ομάδας αποτελούν παραμέτρους που ωθούν τα μεμονωμένα άτομα σε συμπεριφορές ακραίας βίας.

Το κείμενο-στόχος υιοθετεί τον ίδιο σκοπό, ενώ στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν αλλάζουν ούτε ο πομπός ούτε ο δέκτης. Πιο συγκεκριμένα, ο μεταφραστής δεν παίρνει τη θέση του πομπού, καθώς δουλειά του είναι να αποτελέσει το «κανάλι» μέσω του οποίου ο πομπός διευρύνει το κοινό του και μεταδίδει το μήνυμά του σε δέκτες με διαφορετική γλώσσα. Παράλληλα, ο δέκτης παραμένει ο ίδιος. Ένα ευρύ κοινό με γνώσεις και ενδιαφέρον για την ψυχολογία και τις γενοκτονίες, του οποίου οι γνώσεις επί του θέματος έχουν ήδη μία βάση την οποία εμπλουτίζουν και πάνω στην οποία διαμορφώνουν τη στάση τους και τις απόψεις τους επί του θέματος. Καθώς πρόκειται για ένα διεθνές θέμα το οποίο αναπτύσσεται παγκοσμίως και ακολουθεί διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές, ο πολιτισμός δεν παίζει κάποιο ρόλο κι επομένως η

μοναδική διαφορά μεταξύ του κοινού που θα επιλέξει το κείμενο-πηγή και του κοινού που θα επιλέξει το κείμενο-στόχος είναι η γλώσσα που κατανοούν καλύτερα.

3.3.2. Μεταφραστικά προβλήματα

Σύμφωνα με τη Nord, τα μεταφραστικά προβλήματα αποτελούν τα αντικειμενικά προβλήματα που έρχονται στην επιφάνεια κατά τη μεταφραστική διαδικασία και δεν πρέπει να ταυτίζονται με τις μεταφραστικές δυσκολίες, δηλαδή τις υποκειμενικές και προσωπικές για τον κάθε μεταφραστή δυσκολίες που οφείλονται σε υποκειμενικούς παράγοντες όπως είναι η ελλιπής γνώση και κατανόηση μιας γλώσσας κι ενός πολιτισμού.

Παρακάτω θα αναλυθούν διεξοδικά τα μεταφραστικά προβλήματα με τα οποία ήρθα αντιμέτωπη, τα οποία μπορούν να διακριθούν σε τρεις ευρείες κατηγορίες: Τα πραγματολογικά προβλήματα, τα οποία αφορούν εξωκειμενικούς παράγοντες, τα πολιτισμικά προβλήματα, που αφορούν διαφορές σε νόρμες και συμβάσεις ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς για τους οποίους γίνεται λόγος και τα γλωσσικά ή ιδιάζοντα προβλήματα τα οποία αφορούν το ζεύγος γλωσσών που εμπλέκεται στη μεταφραστική διαδικασία.

Πραγματολογικά Μεταφραστικά Προβλήματα

Σε πραγματολογικό επίπεδο, το πρώτο πρόβλημα που αντιμετώπισα ήταν η μεταφορά κύριων ονομάτων, ονομασιών και τοπωνυμίων από τη γλώσσα-πηγή (ΓΠ) στη γλώσσα-στόχο (ΓΣ). Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας κάνει επίκληση σε ποικίλους ερευνητές, ψυχολόγους και καθηγητές πανεπιστημίων ενώ παράλληλα αναφέρει ονόματα ανθρώπων που συμμετείχαν σε γενοκτονίες. Η τεχνική που επέλεξα να ακολουθήσω είναι η μεταγραφή, δηλαδή η απόδοση του ονόματος με ελληνικά γράμματα αλλά σεβόμενη την προφορά του στη ΓΠ (Φρόντ, Νίμπουρ, Γκουστάβ Λε Μπον κλπ.). Ο λόγος για τον οποίο επέλεξα αυτή την τεχνική είναι διότι τα περισσότερα ονόματα ανήκουν σε ψυχολόγους και μελετητές, γνωστούς στο ελληνικό κοινό, των οποίων τα ονόματα έχουν ήδη μεταφραστεί με τη συγκεκριμένη τεχνική. Για τον λόγο αυτό και προκειμένου να υπάρχει ομοιομορφία σε ολόκληρο το κείμενο, ακολούθησα την ίδια τεχνική και για όσα ονόματα δεν είναι γνωστά στο ελληνόφωνο κοινό (π.χ. Μέρι Σιγκάλ).

Στην ίδια κατηγορία μεταφραστικών προβλημάτων έγκειται η μετάφραση πόλεων και πανεπιστημίων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο συγγραφέας κάνει λόγο κυρίως για μεγάλα πανεπιστήμια και γνωστές πόλεις των ΗΠΑ, οι ονομασίες των οποίων έχουν ήδη μεταφραστεί στα ελληνικά και είναι γνωστές στο ελληνόφωνο κοινό. Επομένως, ύστερα από έρευνα, βρήκα την επίσημη μετάφραση για την κάθε ονομασία (π.χ. Θεολογικό Ιεροδιδασκαλείο Ένωσης, Πανεπιστήμιο Ντιουκ κλπ.).

Ένα άλλο μεταφραστικό πρόβλημα πραγματολογικής φύσεως ήταν η μετάφραση τίτλων βιβλίων που παραθέτει ο συγγραφέας είτε αναφερόμενος στον τίτλο του έργου και σε κάποια ιδέα που μεταφέρει είτε παραθέτοντας κάποιο απόσπασμα. Κάποια έργα έχουν ήδη μεταφραστεί στα ελληνικά ενώ άλλα όχι. Επομένως, στο συγκεκριμένο θέμα δεν ακολούθησα μία τακτική αλλά ποικίλες, αναλόγως την κάθε περίπτωση. Όσον αφορά τίτλους έργων που έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά, τους παραθέτω όπως έχουν ήδη μεταφραστεί ώστε ο αναγνώστης να καταλάβει ακριβώς για ποιο έργο γίνεται λόγος και, εφόσον το επιθυμεί, να το αναζητήσει. Όσον αφορά τίτλους έργων που δεν έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά ακόμα, τους παραθέτω στα αγγλικά (όπως κάνει ο συγγραφέας του πρωτοτύπου) και στη συνέχεια σε παρένθεση μεταφράζω το νόημά τους. Την τακτική αυτή ακολούθησα διότι έτσι εξασφαλίζω την πλήρη κατανόηση του αναγνώστη, ενώ επίσης, εφόσον το επιθυμεί, μπορεί να ανατρέξει στο αγγλικό βιβλίο (είτε πρόκειται για πρωτότυπο είτε για μετάφρασμα κάποιου γαλλικού ή γερμανικού βιβλίου).

Επιπρόσθετα, το πρωτότυπο περιέχει ποικίλες υποσημειώσεις στις οποίες ο συγγραφέας παραθέτει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες (βιβλίο, κεφάλαιο, σελίδα κλπ.) προκειμένου, σε κάθε περίπτωση παράθεσης ενός αποσπάσματος ή ενός τίτλου, ο αναγνώστης να μπορεί να ανατρέξει στο αντίστοιχο βιβλίο. Οι υποσημειώσεις αυτές αναφέρονται στις αγγλικές εκδοχές των βιβλίων. Αποφάσισα να διατηρήσω στις υποσημειώσεις τις αγγλικές εκδοχές των βιβλίων, αφενός για να διατηρηθεί η αρχή της ομοιομορφίας καθώς δεν έχουν μεταφραστεί όλα στα ελληνικά και αφετέρου γιατί δε μπορώ να εξασφαλίσω τις αντίστοιχες πληροφορίες των ελληνικών εκδοχών (όσων υπάρχουν).

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά στη μεταφραστική τεχνική που επέλεξα για τη σφαγή του Sand Creek. Ενώ η τεχνική που κατά κανόνα ακολουθώ είναι η μεταγραφή όλων των ειδών των ονομάτων, στο σημείο αυτό επέλεξα να διατηρήσω το όνομα με

λατινικούς χαρακτήρες. Την απόφαση αυτή πήρα διότι πρόκειται για ένα γεγονός αρκετά γνωστό και κυρίως στους κύκλους όσων θα επιλέξουν να διαβάσουν το συγκεκριμένο βιβλίο. Για τον λόγο αυτό έκανα μία έρευνα σε παράλληλα κείμενα ώστε να βρω την ονομασία με την οποία έχει μείνει γνωστό το γεγονός και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο περιστατικό αναφέρεται σε ελληνικά κείμενα με τον συγκεκριμένο τρόπο.

Πολιτισμικά Μεταφραστικά Προβλήματα

Προχωρώντας στα πολιτισμικά μεταφραστικά προβλήματα, αξίζει να αναφέρουμε πως το προς μετάφραση κείμενο αποτελεί απόσπασμα ενός επιστημονικού βιβλίου το οποίο απευθύνεται σε ένα συγκεκριμένο κοινό, αποτελούμενο από ψυχολόγους και ψυχιάτρους, ερευνητές, πανεπιστημιακούς καθηγητές, φοιτητές και ανθρώπους με αυξημένο ενδιαφέρον στην ψυχολογία και τις γενοκτονίες. Πρόκειται για μία διεθνή κοινότητα η οποία δεν μοιράζεται έναν κοινό πολιτισμό. Κατ' επέκταση, το κείμενο δεν διαθέτει πολιτισμικά στοιχεία, τα οποία θα προκαλούσαν δυσκολίες κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Εξαίρεση αποτελούν οι τίτλοι διαφόρων προγραμμάτων σπουδών αμερικανικών πανεπιστημίων, τους οποίους μετέφρασα με βάση αντίστοιχους τίτλους σπουδών σε ελληνικά πανεπιστήμια, ώστε ο αναγνώστης να είναι εξοικειωμένος με τις ονομασίες και να καταλάβει το περιεχόμενο των προγραμμάτων. Παρακάτω παραθέτω παραδείγματα τέτοιων μεταφράσεων:

Law and political science	Νομικές και πολιτικές επιστήμες
Government and social studies	Κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες

Γλωσσικά ή Ιδιάζοντα Μεταφραστικά Προβλήματα

Τέλος, δεν έλειψαν τα γλωσσικά μεταφραστικά προβλήματα. Αρχικά, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό δύο λέξεις οι οποίες αποτελούν τις βασικές λέξεις-κλειδιά όλου του έργου του: *Extraordinary* και *evil*. Αρχικός στόχος μου ήταν να βρω μία αντιστοιχία για κάθε λέξη προκειμένου να διατηρήσω τη λειτουργία των δύο λέξεων-κλειδιών και στο μετάφρασμα. Ωστόσο, η ποικιλία των λέξεων που ακολουθούν στις διαφορετικές περιπτώσεις κατέστησε αδύνατη την επιλογή μιας αντιστοιχίας για την κάθε λέξη σε όλες τις διαφορετικές περιπτώσεις χρήσης της.

Όσον αφορά τη λέξη *extraordinary*, η σημασία που της αποδίδει ο συγγραφέας στις ποικίλες περιπτώσεις χρήσης της μπορεί να περιγραφεί ως «που υπερβαίνει τα όρια αυτού που θεωρούμε κανονικού». Πρόκειται για μία λέξη με ουδέτερη χροιά, η οποία όμως στο συγκεκριμένο κείμενο χρησιμοποιείται με αρνητικό τρόπο. Ο συγγραφέας κάνει λόγο για ένα κομμάτι της ανθρώπινης ψυχολογίας το οποίο ξεπερνά αυτό που θεωρείται κανονικό και φυσιολογικό και φτάνει στα άκρα. Στόχος του είναι να αποδείξει πως οι μαζικές δολοφονίες και οι γενοκτονίες δεν εκτελούνται από ανθρώπους που αποτελούν εξαίρεση αλλά πρόκειται για το μέσο άνθρωπο, ο οποίος υπό συγκεκριμένες συνθήκες μπορεί να φτάσει σε ακραίες συμπεριφορές. Κυριολεκτικές μεταφράσεις είναι λέξεις όπως *εξαιρετικός*, *παράδοξος* και *ασυνήθιστος*, ωστόσο δεν υπάρχει μία λέξη η οποία μεταφέρει το νόημα που ο συγγραφέας μεταφέρει με την αγγλική. Για τον λόγο αυτό επέλεξα δύο αντιστοιχίες: *Υπέρμετρο* (που υπερβαίνει κατά πολύ το μέτρο) και *εξαιρετικό* (που ξεχωρίζει από το σύνολο λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του), από τις οποίες σε κάθε περίπτωση επέλεγα εκείνη που ταιριάζει καλύτερα με τη λέξη που προσδιορίζει:

εξαιρετική	φύση
εξαιρετική	ιδεολογία
εξαιρετική	κουλτούρα
εξαιρετικός	χαρακτήρας

Όσον αφορά τη λέξη *evil*, η κυριολεκτική της μετάφραση (*κακό*) δεν είναι σε όλες τις περιπτώσεις εφικτή στην ελληνική γλώσσα. Για τον λόγο αυτό, άλλες φορές τη μεταφράζω ως *κακία* και άλλες ως *κακό*, αναλόγως το συγκεκριμένο σε κάθε περίπτωση:

υπέρμετρη	κακία
υπέρμετρη	βία
υπέρμετρο	κακό
υπέρμετρο	μίσος

Πρόβλημα αποτέλεσε επίσης το γεγονός ότι το πρωτότυπο είναι γραμμένο στα αγγλικά, στη γλώσσα που χρησιμοποιείται τουλάχιστον τα τελευταία είκοσι χρόνια στην ψυχολογική έρευνα. Ως αποτέλεσμα, πολλοί όροι δεν έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά. Στις περιπτώσεις αυτές, αποφάσισα να μην επινοήσω κάποιον όρο αλλά να παραλείψω την παράθεση ορολογίας και να επεξηγήσω το φαινόμενο που περιγράφει ο όρος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο όρος *group absorption*.

3.3.3. Μεταφραστικές τεχνικές και μεταφραστικές στρατηγικές

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει μία διάκριση μεταξύ των μεταφραστικών τεχνικών και των μεταφραστικών στρατηγικών. Πιο συγκεκριμένα, οι μεταφραστικές τεχνικές περιορίζονται στη μετάφραση της κάθε λέξης ή φράσης και σε ένα κείμενο ποικίλουν ενώ οι μεταφραστικές στρατηγικές επεκτείνονται σε ολόκληρο το κείμενο και αφορούν τη στάση που επιλέγει να διατηρήσει ο μεταφραστής. Σύμφωνα με τον Βενούτι (1995, σ.19-20), υπάρχουν δύο στρατηγικές μετάφρασης: Η επιχώρια, η οποία θέλει τον μεταφραστή αποστασιοποιημένο από τη γλώσσα και τον πολιτισμό του ΚΠ και προσηλωμένο σε εκείνον του ΚΣ, και η ξενική, η οποία θέλει τον μεταφραστή κοντά στον πολιτισμό του ΚΠ. Η επιλογή της μεταφραστικής τεχνικής εξαρτάται κάθε φορά από τον στόχο τόσο του ΚΠ όσο και της μετάφρασης.

Η στρατηγική που επέλεξα να ακολουθήσω είναι η επιχώρια, κάτι που αποδεικνύεται από την προσαρμογή του μεταφράσματος έτσι ώστε να είναι πλήρως προσιτό και ευκολοδιάβαστο για τον αναγνώστη. Στοιχεία που αποδεικνύουν τα παραπάνω είναι η μεταγραφή ονομάτων και η μετάφραση τίτλων (κι επομένως η, κατά πολύ, μείωση των λατινικών χαρακτήρων που ξενίζουν λίγο τον έλληνα αναγνώστη), η παράλειψη όρων που είναι άγνωστοι στο ελληνικό κοινό κλπ. Καθώς το συγκεκριμένο κείμενο δεν διαθέτει πολιτισμικά στοιχεία και μιλάει για ένα θέμα που είναι διεθνώς ανεπτυγμένο μόνο στα αγγλικά, η μεταφραστική αυτή στρατηγική φαίνεται μόνο αμυδρά και οποιαδήποτε από τις δύο επέλεγα, δεν θα άλλαζε την ποιότητα του κειμένου ούτε και την προσβασιμότητά του.

Προχωρώντας στις μεταφραστικές τεχνικές, σύμφωνα με τους Βινάι και Νταρμπελνέτ, υπάρχουν επτά μεταφραστικές τεχνικές, οι οποίες μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: Η πρώτη κατηγορία αποσκοπεί σε μία άμεση μετάφραση η οποία τείνει προς την ξενική στρατηγική και περιέχει τις εξής τεχνικές:

Δάνειο, έκτυπο και κατά λέξη μετάφραση. Η δεύτερη κατηγορία αποσκοπεί σε μία πιο έμμεση μετάφραση η οποία τείνει προς την επιχώρια στρατηγική και περιέχει τις εξής τεχνικές: Μετατόπιση, μετατροπία και προσαρμογή.

Οι τεχνικές που ακολούθησα έγκεινται στην δεύτερη κατηγορία. Καθώς το κείμενο είναι επιστημονικού χαρακτήρα, δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες ως προς τη μεταφορά μηνυμάτων. Οι μεταφραστικές τεχνικές μου επέτρεψαν να προσαρμόσω τον τρόπο έκφρασης με βάση τις γλωσσικές συνήθειες της γλώσσας-στόχου, έτσι ώστε να είναι κατανοητό και ευανάγνωστο, παρά το περίπλοκο περιεχόμενό του.

Αξίζει να γίνει αναφορά στη χρήση των χρόνων. Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας του πρωτοτύπου, όταν παραθέτει λεγόμενα και απόψεις άλλων ερευνητών και ψυχολόγων, χρησιμοποιεί παρελθοντικό χρόνο (he believed, he wrote). Εγώ έκανα μία διάκριση μεταξύ των ρημάτων που δηλώνουν πράξεις, τις οποίες αναφέρω σε παρελθοντικό χρόνο, και των ρημάτων που έχουν συνδετικό και διευκρινιστικό ρόλο εντός της παράθεσης. Για παράδειγμα, τη φράση “Sigmund Freud endorsed Le Bon’s controversial view” μετέφρασα ως «ο Σίγκμουντ Φρόυντ υποστήριξε την αμφιλεγόμενη άποψη του Λε Μπον», χρησιμοποιώντας παρελθοντικό χρόνο όπως στο πρωτότυπο. Ωστόσο, τη φράση « “the proportion of reason to impulse becomes increasingly negative”, he writes, “when we proceed from the life of individuals to that of social groups...”» μετέφρασα χρησιμοποιώντας παροντικό χρόνο (γράφει) καθώς δίνει παραστατικότητα κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης.

Παράλληλα, αξιοσημείωτες είναι οι παραλήψεις. Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας του πρωτοτύπου κάνει πολλές αναφορές στο όνομα του ερευνητή τον οποίο επικαλείται σε κάθε περίπτωση (for Neibuhr, Neibuhr argued, Le Bon theorized that, Freud agreed κλπ). Σε κάποιες περιπτώσεις, παραλείπω την αναφορά του ονόματος διότι είναι δεδομένο, από τα προαναφερθέντα, πως παραθέτω την άποψη του συγκεκριμένου ερευνητή κι επομένως πρόκειται για επανάληψη.

Παρακάτω παραθέτω κάποια παραδείγματα τεχνικών που χρησιμοποίησα:

Μετατόπιση

what about the men	σκεφτείτε τους άνδρες που
was it... evil?	τι ήταν... κακό;

was another vocal proponent	συνέβαλε δυναμικά
extraordinary human evil	το υπέρμετρο κακό που μπορεί να διαπράξει ο άνθρωπος
create a sensation	θριαμβεύω
the evil of the collective / individual	συλλογικό / ατομικό κακό
the role of specialization in groups	το γεγονός ότι, εντός μιας ομάδας, κάθε μέλος αποκτά έναν εξειδικευμένο ρόλο

Μετατροπία

there seems to be...	τι ήταν αυτό που...
one of the ways	ένας τρόπος
<u>after</u> the fall from grace	<u>όταν</u> αυτή πέφτει σε δυσμένεια
the proportion of reason to impulse	η ποσότητα λογικής σε μία παρορμητική πράξη
naively unrealistic	αφελής και ουτοπική
...that Peck has captured in his description	...για τον οποίο κάνει λόγο ο Πεκ
Intuitively, many of us recognize...	Είναι εύκολο να κατανοήσουμε...

Προσαρμογή

The crowd (πληροφορίες σχετικά με την αγγλική έκδοση)	Η ψυχολογία των μαζών (πληροφορίες σχετικά με την ελληνική έκδοση)
(1921) *η ημερομηνία έκδοσης του βιβλίου στα γερμανικά και στα αγγλικά είναι η ίδια	δημοσιεύθηκε στα γερμανικά [...] και στα ελληνικά [...]

3.3.3. Επίλογος

Η παρούσα εργασία, παρά τον βαθμό δυσκολίας που την χαρακτηρίζει ως προς το ποιόν και περιεχόμενο του κειμένου, αποτέλεσε μία ιδιαίτερα ευχάριστη διαδικασία, η

οποία μου έδωσε την ευκαιρία να μάθω πολλά γύρω από τις γενοκτονίες και την ανθρώπινη ψυχολογία. Παράλληλα, πρόκειται για μία ιδιαίτερα καρποφόρα εμπειρία καθώς ήρθα αντιμέτωπη με ποικίλα μεταφραστικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν τη μετάφραση επιστημονικών κειμένων και, ύστερα από έρευνα και σκέψη, βρήκα λύσεις στις οποίες στο μέλλον θα μπορώ να καταφύγω σε παρόμοιες μεταφραστικές διαδικασίες.

Το προς μετάφραση κείμενο ήταν καλογραμμένο, με προσοχή στις λεπτομέρειες και ευανάγνωστο ακόμα και για τον μεταφραστή ο οποίος δεν είναι ειδικός στη συγκεκριμένη επιστήμη. Το γεγονός αυτό κατέστησε τη μεταφραστική διαδικασία μία ευχάριστη πρόκληση.

Παράλληλα, το περιεχόμενό του κέντρισε ιδιαίτερα το ενδιαφέρον μου και ο συγγραφέας με άγγιξε τόσο ως προς τον τρόπο γραφής του όσο και ως προς τις απόψεις που εξέθεσε, δίνοντας μου την αίσθηση του ότι μοιράζομαι μαζί του μία προσωπική επικοινωνία. Το γεγονός αυτό με τη σειρά του μου έδωσε το κίνητρο να αναδιατυπώσω τα λεγόμενά του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Εν ολίγοις, ύστερα από την εργασία αυτή, είμαι σε θέση να αντιληφθώ την ομορφιά της δουλειάς του μεταφραστή: Μπορούμε να έρθουμε κοντά με τα βιβλία που μας συναρπάζουν περισσότερο, να τα γνωρίσουμε, να τα αγαπήσουμε και στη συνέχεια να γίνουμε κομμάτι τους.

Βιβλιογραφία

Διαδικτυακοί Τόποι

Wikipedia. (2022). James Waller. Ανακτήθηκε 10 Αυγούστου, 2022, από https://en.wikipedia.org/wiki/James_Waller

The auschwitz institute for the prevention of genocide and mass atrocities. (2021). Ανακτήθηκε 10 Αυγούστου, 2022, από <https://www.auschwitzinstitute.org/>

Philologist-ina. (n.d.). Λειτουργίες της Γλώσσας. Ανακτήθηκε 5 Ιουλίου, 2022, από https://philologist-ina.gr/?page_id=3240

Μαρκοζάνε Ε. (2017). Η μετάφραση των κύριων ονομάτων στα ελληνικά - Μελέτη περίπτωσης: οι εκδόσεις του ΔΠΜΣ (2001-2016) (Διπλωματική Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2017). Ανακτήθηκε από <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/2073313/theFile>

Συγγράμματα

Munday, J. (2004). Μεταφραστικές Σπουδές (Φιλιππάτος Α, Μτφ.). Αθήνα: Μεταίχμιο Επιστήμες.

Nord, C. (2014). Η Μετάφραση ως στοχευμένη δραστηριότητα: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ. Αθήνα: ΔΙΑΥΛΟΣ.

Δημοσιεύσεις

Παριανού Αναστασία. (2007). Η ανάγκη της λειτουργικής προσέγγισης στη μετάφραση ειδικών κειμένων. Εισηγήση δημοσιευμένη στο 6ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα.

Διαδικτυακά Λεξικά

Διαδικτυακό Λεξικό Glosbe. Ανακτήθηκε από <https://glosbe.com/>

Διαδικτυακό Λεξικό Wordreference. Ανακτήθηκε από <https://www.wordreference.com/>

Διαδικτυακό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Ανακτήθηκε από

https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/